

posztmodern szövegmaszlaggá, s az úgynevezett eszmei, filozófiai viszszatüköröződés sem akarja imitálni a filozófiát, s ami még ennél is fontosabb, nem reked meg azon a divatos, közhelyes emeleten, ahol manapság az ezotéria stilizált teagőzben fuldoklik. Ennek a könyvnek ténylegesen van filozófiai oldala, bölceleti jelentése, ám ez semmiképp nem illusztráció a „nagy világvallások” vagy a „mesés Kelet” című könyvhöz, és nem szépelgő szócikk a „dekadencia: lásd világválság” témakörhöz, hanem metafizika, mert a szöveg mondatai túlmutatnak egyfajta valóságon. Lételmélet ez, de könyörtelenül, Hamvas Bélához hasonló meditáció, elmélyedés, humanizmus.

A regénykezdés, mely sokat sejtetően a második fejezetnél veszi kezdetét, mintegy utalva arra, hogy a történetnek nincs kezdése, mert nem lehet kezdése, a nyitás az már megtörtént valami, szóval a regénykezdés egy állandóan visszatérő Krasznahorkai téridő-motívumként is elemezhető. Amíg *Az ellenállás melankóliájának* első jelenete egy véget talán soha nem érő alföldi vasút döcögése, és szinte ez a semmi sebesség nyitja meg e korábbi regény idejét, amely „telik, de nem múlik”; s amíg a legutóbbi *Háború és háború* hőse a rákosrendezői állomás hídjáról indul szomorú sorsára; addig Genji herceg széparcú és naiv unokáját egy hipermódnal kinyitja a metrószerelvény-

ből látjuk kilépni. S látjuk egyúttal belépni őt egy jószerével időtlen regényvilágba. Erre az illékony, elveszett(nek hitt) pillanatokból egészszé összeálló világra utal a regény mottója is: „Senki nem látta kétszer.” A pillanatban feloldódás létmódja ez, ahol minden képzeletbeli csupán.

A regény másik fontos vonulata ugyanakkor éppen a részletek realitása. Krasznahorkai különböző segédtudományokat olvaszt eggyé – néhány szemléltető példa a mű összetettségére: vallásfilozófia, kertesztétika, könyvtörténet, számelmélet, meteorológia, s még megannyi más ismeretlen tudásforma halmozódik fel a könyvben. Eltűnt, vagy talán soha nem volt illatok, hangok, képek, érzések, tiszta gondolatok nyomába szegődik az olvasó...

SZEGŐ JÁNOS

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2003, 144 oldal, 1790 Ft*)

BÁNK ZSUSZA:

Az Úszó

Egy elbukott forradalom, a remény és a lehetőség elvesztése, 1956 Magyarország – ez Bánk Zsuzsa első regényének utalásszerűen megjelenő háttere. A regény nem bővelkedik drámai elemekben, hiszen kiinduló-

pontja, mikor az édesanya elhagyja két kisgyermekét, és nyugatra menekül, már elegendő feszültséget tartalmaz ahhoz, hogy az olvasó megelégedjék ennek kibontásával. Katalin, az édesanya nem avatja be tervébe családját, egyik pillanatról a másikra eltűnik, férje, Kálmán eladja a házat, a kicsiny gazdaságot. Ezzel megkezdődik a két gyermek, Kata és Isti Odüsszeiája a vidéki Magyarországon keresztül. A megtört, csalódott, hallgatag apa egyik rokontól a másikhoz költözik gyermekeivel, de többnyire mindenki inkább csak megtűri, elviseli, mint örömmel fogadja őket. A regény pontos képet fest a magány és a várakozás anatómiájáról, mindezt egy olyan országban, amelyet a forradalom kudarca után nem kecsegtet reményteljes jövő.

A múltó időt visszaveri az ég, amely Isti és Kata gyermekkorára fölé borul. Az őszt tél, a telet tavasz, a tavaszt nyár követi, és kezdődik az egész előlről. Nem létezik jövő, a jelen veszi őket körül, a hiábavaló várakozás az anyára, amikor szinte az idő is megszűnik létezni.

Miközben Kálmán, az édesapa búskomorságba esik, Kata és Isti saját kis világot alakít ki magának, ahol a dolgok létezése értelmet nyer, ahol a házaknak, köveknek, vizeknek, a hónap mondanivalójuk van környezetük számára. Isti meghallja, amikor a tárgyak, dolgok szólnak hozzá, hallja az ég hangját, amikor köze-

lebb vagy távolabb kerül, másképp szól, amikor felhős, és másképp a derült ég. Kata pedig meghallgatja azoknak az embereknek a történeteit, akikkel évekig tartó útjuk során összehozza őket a sors.

A gyerekeket olyan világ veszi körül, amelynek eseményeit, reakcióit nem minden esetben értik. Csak akkor ragadja el őket a boldogság, a könnyedség tünékeny élménye, amikor tavak, folyók közelébe kerülnek, és édesapjuk, az Úszó, egyenletes karcsapásokkal úszik a vízben, s amikor ők maguk is elsajátítják az úzás tudományát. Ekkor kezdik csak sejteni, hogy előttük áll még az élet.

Isti örökli édesapja búskomorságát, kettejük lelki rokonságát jelzi erős vonzódásuk a víz iránt: a kisfiú búvárkodik. A víz számára is menekülés, az egyetlen hely, ahol elemében van, ahol biztonságban érzi magát, s amely mégis a halált hozza el számára. Katát a történetek mentik meg, így ő az, aki megosztja velünk sorstalanságuk történetét, Isti azonban eltéved gondolatai világában.

„Nem állt szándékomban politikai regényt írni” – nyilatkozta a szerző a Frankfurter Allgemeine Zeitungnak. És valóban, *Az Úszó* nem politikai regény, sokkal inkább a csend, a várakozás, a belső magány regénye, arról a különös állapotról, amikor a külső történések ellenére megáll a belső idő, amikor minden nagyon kicsit, szinte alig mozdul.

Regényének nem a struktúrája az, ami megkülönbözteti Bánk Zsuzsát a kortárs német ifjú írónemzedéktől, inkább a hang, amelyen megszólal, a kereső, tapogatózó, csendes, olykor nagyon szomorú hang. Bánk Zsuzsa íróként nem azonosul az énkultusszal, megelégszik a tárgyilagos leíró szereppel. Mondatai szépen formáltak, nyugalmat árasztanak, stílusa kierielt.

Regényéért máris két irodalmi díj birtokosa. Ezek közül egy az „aspekte”-Literaturpreis, másik a Jürgen Ponto-Stiftung irodalmi díja.

SZÖLLŐSI ADRIENNE

(*Kossuth Kiadó, Budapest, 2003, 224 oldal, 1980 Ft*)

GEORG TRAKL:

A magányos ősze

Könnyen lehet, az expresszionista költészet egyik kiemelkedő alakjának összegyűjtött költeményeit olvasva a befogadó elsősorban a versek egységesnek ható hangnemi s tartalmi jegyeire hivatkozva fogja megfogalmazni elutasító vagy elismerő véleményét. A versek – a gyűjtemény címe által is megerősítve – hamar földidézhetik a természeti képből építkező költészet szokványosnak mondható képleteit, s a folyton fölbukkanó szín- és hang-

képzetek, motivikus elemek, visszatérő történések egy hangulatilag is egyöntetű költői világ körvonalait rajzolják ki. A versek azonban többféle módon is megzavarják a leírások egységes légkörének benyomásaira figyelő olvasót. A természeti képek a pusztulás, a romlás, a jelenségek ijesztő idegenségének tartalmi mozzanataiból épülnek föl. Mivel az érzelmi-hangulati jegyek sohasem függetleníthetők a versbeli szemlélő nézőpontjának azonosításától, a dolgok és az én viszonyának visszakövetkeztethető tartalmaitól, a leírás hangulati jegyekkel történő társításának útjában – nem tartalmi, de alakításbeli gátként – Trakl verseiben a látvány tárgyas megjelenítése áll.

A tárgyszerűen különálló látványvilág többnyire még csak nem is utal vissza szemlélőjére, a megszólalást pedig legföljebb egyfajta szenvtelen tárgyszerűség jellemzi. A kép töredezettsége, a durva hang- és színhatásokat „szétszóró” látvány, a hirtelen mozgás képzeteire építő leírás – például a *Külváros déli szélben* című versben – megnehezítik a látvány szemlélőjének helyzetére kérdező olvasó dolgát. A jelenségek szemlélője – mint például *A pokol tornácában* az „álmodó” és a „szív” – sokszor maga is tárgyasulva, a látvány részeként jelenik meg. A szemlélő azonosítását máskor az alany behelyettesíthetősége nehezíti meg: a *Délutánba suttogón* című vers egyik sorában például a nyelvtani szerke-